

מהנעשה בארץ

לחיות בשלום עם יונים: פתרונות מעשיים מדעות קדומות להבנה אקולוגית

אריאל צבל

אנונימוס, עמותה לזכויות בעלי חיים

יונת הבית, שמקורה במין בר – יונת הסלע, הסתגלה היטב לסביבת בני אדם. זמינות מזון, שמקורו במצבורים חקלאיים ותעשייתיים, בשאריות שהוזנחו ובהאכלה מכוונת, וכן זמינותם של מבנים נוחים לקינון, מנוצלים על ידי יוני הבית להגברת קצב הקינון, העשוי להגיע בתנאים אופטימליים עד למעלה מתשעה מחזורי קינון בשנה, כשבכל מחזור שני גוזלים (ברטוב, 1988). אנשים רבים נהנים מנוכחות היונים בסביבתם, אולם כאשר הן מצויות במספר גדול הן עלולות לגרום נזקים במצבורי מזון, בבניינים, בשדות תעופה ובמשקים חקלאיים.

השאיפה למנוע נזקים אלה, בצירוף דעות קדומות נגד בעלי חיים ואינטרסים כלכליים להשמדת "מזיקים", מביאה לאכזריות כלפי יונים בכל העולם. עסקים כלכליים ורשויות שוכרים את שירותיהם של מדבירים, ודנים מיליוני יונים מידי שנה לגסיסה איטית ולמוות בייסורים. בישראל, בדצמבר 2005 חשף, כתב המקומון זמן חיפה ירי ברבבות יונים, שהתבצע מטעם חברה גדולה בנמל (כפירי, 2005). בתגובה לכך, פתחה עמותת אנונימוס קמפיין להצלת היונים. אולם הירי בחיפה הוא רק קצה הקרחון של ההתאכזרות ליונים בישראל.

החברה מחיפה, וכך גם גופים אחרים משקיעים ממון רב בהשמדת יונים, ולמרות זאת אין בהשמדה כשלעצמה כדי לצמצם את נוכחותן בטווח הארוך. עם זאת, בעולם פועלים גם גופים רבים, שהצליחו לצמצם את מספר היונים ולהפחית מאוד את נזקיהן, לאחר שוויתרו על אשליית ההשמדה המהירה ופנו לפעול על בסיס הבנת האקולוגיה של מין זה. המפתח לדו-קיום עם יונים טמון בהערכה נכונה של הגורמים להתפשטות המין ושל התנהגותו.

מדוע השמדה אינה יעילה?

אוכלוסיות צפופות של יונים קיימות כתוצאה מפעילות אנושית, וניתן לצמצם את אוכלוסיות היונים אך ורק באמצעות טיפול בגורם האנושי להתרבות היונים, ובראש ובראשונה – באמצעות בקרה על מקורות המזון שלהן. כל עוד קיים ריכוז של שפע מזון מלאכותי, השמדת היונים שנמשכות אליו אינה רק אכזרית ובלתי מוצדקת מבחינה מוסרית, אלא גם אינה תורמת להקטנת האוכלוסייה.

הרג היונים גורם לצמצום זמני בהיקף האוכלוסייה. אולם, כל עוד לא סולק מקור המזון, יונים אחרות, ובעיקר יונים צעירות, ימצאו אותו וימלאו את מקום היונים המתות. המקום ישוב להתמלא ביונים בתוך כחודש וחצי, ובדרך כלל מספר היונים אף יעלה מעט על מספרן קודם למבצע ההשמדה. כדי להיפטר מיונים באמצעות הרג, יש צורך בהשמדה מתמדת, וגם אז יעילותה קטנה להפליא, כי אוכלוסיית היונים מתחדשת בהתמדה מבחוץ. לפי מומחה ליונים מאוניברסיטת באזל, 90% מכלל היונים מתות בשנת חייהן הראשונה, בעיקר מרעב (לעומת 11% תמותה בשנה בלבד בקרב היונים הבוגרות). באוכלוסיות יונים קיימת, אפוא, תמיד, עתודה גדולה של צעירים, שאינם עומדים בתחרות על מזון עם הבוגרים. אולם במקרה של השמדת בוגרים, ממחרים צעירים אלה לנצל את מקור המזון שהתפנה. בנוסף לכך, העלייה בכמות המזון הזמינה בעבור כל פרט לאחר השמדה המונית, מעוררת ביונים תטולה בקצב מוגבר, ולכן האוכלוסייה ממחרת לשוב לגודלה המקורי או לעלות עליו (PiCAS, 2006; Haag-Wackernagel, 1995).

חברות ההדברה מתפרנסות ממכירת האשליה, שהשמדה המונית תביא להיעלמות היונים. האינטרס הכלכלי מאחורי הטעיה זו מובן מאליו: הרג הוא מקור אינסופי לרווחים. יונים חדשות יגיעו בהתמדה למקור המזון במקום היונים המתות, והמדבירים יוזמנו למבצעי השמדה נוספים. הרג יונים מהווה, אפוא, פרנסה קבועה, ומי ששוכר את המדבירים אינו רק מממן התאכזרות – אלא גם מפסיד כסף. למעשה, אפילו שיטות רבות להרחקה פחות אלימה של יונים הן לא יותר מאחיזת עיניים. לחברות ההרחקה (שלעתים קרובות עוסקות גם בהדברה) יש אינטרס למכור טכנולוגיות שפועלות לזמן קצר בלבד, כדי שלקוחותיהן יאלצו לחזור ולהיעזר בשירותיהן שוב ושוב.

חלופות: שירותי ייעוץ לבקרת יונים

הסמכות הבינלאומית הבולטת בעולם לבקרה של אוכלוסיות יונים היא PiCAS (Pigeon Control Advisory Service International). זוהי עמותה בריטית עם למעלה מ-30 שנות ניסיון, המעניקה שירותי ייעוץ חינם ללקוחות בחו"ל ואינה קשורה לגופים מסחריים. יועץ PiCAS עומד בקשר עם עמותת אונימוס בישראל, ובמידת הצורך יגיע לייעץ בישראל תמורת כיסוי הוצאות. לפי שיטת PiCAS (2006), הרחקה יעילה של יונים כוללת שילוב בין כמה מרכיבים:

❖ **סילוק מקורות המזון:** זהו הבסיס הפשוט והחשוב ביותר לצמצום אוכלוסיות היונים. אוכלוסיות יונים גדולות, שהתפתחו בעקבות פיזור תבואה על הקרקע, הן תופעה מוכרת בעולם, למשל בממגורות. כאן הפתרון הוא פשוט: שמירה על הניקיון בנקודות המועדות לפיזור. בתוך הערים, היונים מתרבות בעקבות האכלה מכוונת, וצמצום האוכלוסייה מותנה בשינוי מנהגי ההאכלה. לפי דיווחי ה-BBC, האיסור על האכלת יונים בכיכר טרפאלגר בלונדון, שהחל בנובמבר 2003, הביא בתוך זמן קצר להפחתת האוכלוסייה המתכנסת שם מכ-5,000 פרטים עד לכ-100 בלבד. אולם כשמדובר בהאכלה בכל רחבי העיר, לא די בחקיקה גרידא, ונדרשת תוכנית הסברה לשינוי גישת הציבור לנושא ההאכלה. PiCAS מספקים ייעוץ לעריכת תוכניות כאלה.

לדבריהם, סילוק המזון אינו גורם ליונים לגווע ברעב ואינו הופך אותן ל'בעיה של מישור אחר' (לפי התכתבות אישית). ניידותן ותושייתן יאפשרו להן למצוא מקורות מזון אחרים כדי לכלכל את עצמן. אולם בהיעדר עודפי מזון, הן יצמצמו באופן ניכר את תדירות ההטלות וכך האוכלוסייה תקטן בהדרגה.

❖ **חסימת גישה:** במידה שלא ניתן לסלק את מקור המזון, או שהבעיה היא קינון או שהות של יונים במבנה, הפתרון הוא חסימה ברשת. PiCAS מתייחסים לרשתות בספקנות. רשתות פלסטיק נוטות להתבלות ולהתרפות, וכתוצאה מכך הן מאבדות מיעילותן ואף הופכות למלכודת מוות לציפורים. לכן יש עדיפות ניכרת לרשתות פלדה יציבות. כדי למנוע שהות וקינון, צריך לתכנן את המבנה מראש: עם שיפועים במקום משטחי עמידה נוחים ליונים. בהיעדר בנייה מתאימה, משתמשים בדוקרנים: פסים נוקשים המוצמדים למבנה ומהם בולטים מעין מסמרים, המונעים מהיונה לעמוד שם (למרות שמם, היונה אינה נדקרת אלא נמנעת מראש מלעמוד עליהם). שימוש דומה נעשה בקפיץ ארוך, שנמתח לאורך המעקה ומונע עמידה יציבה עליו. שיטה אחרת היא הוספת שיפועים חלקים למקומות עמידה של יונים. אלה הם אמצעי הרחקה מקומיים, המתאימים להגנה על מבנים, אך אינם מהווים פתרונות כוללים. לפי הניסיון באירופה, חברות להדברה ולהרחקה של יונים גובות מחירים מופקעים במאות אחוזים על התקנת אמצעי הרחקה כאלה, בעוד שאת רובם יכול לבצע כל איש אחזקה מקומי. PiCAS מספקים ייעוץ על רכישה מוזלת של אמצעים מומלצים ועל התקנה עצמית.

❖ **שובך וביצים מזויפות:** כאשר לא ניתן לסלק או לחסום לחלוטין את מקורות המזון, למשל כשהמטרה היא הפחתת אוכלוסיית היונים בעיר שלמה, PiCAS מציעים תוכנית יעילה לצמצום שיעור ההתרבות של היונים. השיטה מבוססת על בניית שובכים גדולים ומשיכת היונים אליהם בעזרת מזון. כאשר היונים מתחילות לקנן בשובך, מבקר בו עובד תחזוקה פעם-פעמיים בשבוע, מסלק את הביצים שהוטלו ומניח במקומן ביצי דמה (מוצר זול מעץ, מפלסטיק וכדומה). הביצים המזויפות מספקות את הצורך של היונים לדגור במשך כמה שבועות. ניסיונות בשיטה זו הביאו לצמצום אוכלוסיית היונים המקורית במחצית. יש עיריות (למשל, בפאריס: Delves Broughton, 2003) שהשקיעו בהצבת שובך מפואר במקום ציבורי, ואילו גופים כלכליים הסתפקו במבנים זולים מאוד במקומות מוסתרים. מעבר להשקעה הראשונית בשובך, נדרשת מעט עבודה, המתבצעת על ידי עובד החברה או העירייה, ולעתים קרובות על ידי מתנדבים; בכל מקרה, העבודה בשיטה זו זולה פי כמה יחסית לכל עבודה של חברת הדברה. מיקום השובך מאפשר להרחיק את היונים ממקומות עמידה בעייתיים ואפילו להרחיקן לאזור אחר, מרצון. כך הלשלת מצטברת במקום מבוקר וניתן לנקותה ללא נזק לרכוש. בנוסף לכך, ניתן לפקח על בריאות היונים ולמנוע העברת מחלות לבני אדם. שיטה זו, בשילוב מסעות הסברה לצמצום האכלה בלתי מוגבלת של יונים, נוסתה בהצלחה בקנה מידה עירוני בבאזל החל משנת 1988 (Haag-Wackernagel, 1995), ולאחרונה היא מיושמת גם בכמה ערים בגרמניה. קיימות דוגמאות להצלחת השימוש בשובכים גם במתקנים שבעלות גופים קטנים יותר, כגון בית החולים של נוטינגהאם ומפעל "פורד" בקלן (פירוט לכל הדוגמאות נמצא במסמכי PiCAS).

אכזריות מיותרת

לסיום, מן הראוי להדגיש שכל השיטות להרג יונים כרוכות באכזריות רבה, למרות הבטחותיהם של המדבירים שההרג מהיר. יונים גוססות הן מראה נפוץ בעקבות מבצעי הדברה באזורים מאוכלסים, ומזמיני המדבירים נחשפים לביקורת ציבורית חריפה. אלו הן שיטות ההרג הנפוצות, כפי שסוכמו על-ידי PiCAS (2006) ונבות (1996):

❖ **ירי:** ירי ברובה ציד או ברובה אוויר גורם, לעתים קרובות, לפציעה בלבד, והיונים הפצועות מומתות באכזריות או נמלטות וגוססות לאטן. בחודשים ינואר-פברואר 2006, תיעדו פעילות עמותת אנונימוס בחיפה מדביר היורה ביונים, בועט בפצועות שביניהן ודורך עליהן, ודוחס יונים חיות לתוך שק; רכב של החברה דרס יונים אחרות, והיו שנמלטו משטח החברה ונהרגו בגסיסתן ברחוב הסמוך.

❖ **הרעלה:** קיימים רעלים האמורים להמית את היונים ללא ייסורי גסיסה, אולם בפועל המינונים אינם מדויקים, הגסיסה היא איטית, ויונים רבות מאבדות את כושר התעופה שלהן באופן חלקי ומתנגשות בבניינים ובכלי רכב. כמו כן, רעלים שפוזרו נגד יונים הורגים גם ציפורים אחרות וטורפים שלכדו את הציפורים הגוססות.

❖ **לכידה:** לכידה אמורה להסתיים ב"המתה הומנית". אולם בפועל, תפיסת יונים במלכודות חושפת אותן לפגעי מזג האוויר, לייסורים ולמוות מהתייבשות ומרעב. בישראל תועדה פעילות של חברת הדברה, שלכדה יונים ואספה אותן מכלובי הלכידה פעמיים בשבוע בלבד.

מעבר לשיטות קטלניות אלה, חברות מסוימות מתפרנסות ממכירת אמצעי הרחקה אכזריים יותר או פחות, כשהמשתתף לכולם הוא חוסר יעילותם בהרחקה ממקור מזון מושך או בהרתעה לטווח ארוך. היונים לומדות בקלות להתגבר על הגורם המרתיע. בין האמצעים הללו ניתן למנות: מכשירים להפקת קולות (קולות פיצוץ, צלילים על-קוליים או קולות מצוקה); חומרים דביקים הנמרחים במקומות העמידה של היונים ופוגעים בנוצותיהן וברגליהן; חומרים לסימום זמני של היונים, הגורמים להן לסבל זמני; ושיסוי עופות דורסים ביונים כדי להפחידן, תוך כדי ציד של אחדות מהן.

כל שיטות ההרג שנמנו לעיל מהוות, ללא ספק, התעללות בבעלי חיים. החקיקה בישראל אינה עוסקת במפורש ביונים, אולם חוק צער בעלי חיים (הגנה על בעלי חיים) התשנ"ד-1994, קובע כי "לא יענה אדם בעל חיים, לא יתאכזר אליו ולא יתעלל בו בדרך כלשהי". ב-28 באוגוסט, 1995, שלח מערך נאמני בעלי החיים במשרד לאיכות הסביבה אל רשויות ההדברה במחוז תל אביב הנחיות מומלצות ל"הפחתת אוכלוסיות היונים" (נבות, 1996). בין השאר נקבע שם:

- "הלוכד לא ישתמש בכלי לכידה או שיטת לכידה הנוגדת את רוח החוק"
- "נמצאו בקן גוזלים – לא יילכדו הבוגרים המקננים"
- "לא הועברו הלכודים בתום 4 שעות מרגע הלכידה, למאכל [כלומר, הומות], יספק הלוכד ליונים מים ומזון ויאחסן בצפיפות שלא תעלה על 30 יונים למ"ר"
- "נותנת הזיכיון [ללכוד יונים] (הרשות) תבדוק לפני מתן הרישיון, את בקיאותו של הזכיון בחוק צער בעלי חיים"

הזמנת חברות הדברה, כפי שהיא מתבצעת בפועל, סותרת בבטות הנחיות אלה ונוגדת את רוח חוק צער בעלי חיים. אולם העימות עם החוק יימנע מלכתחילה, אם גופים המעוניינים להרחיק יונים ילמדו את הנושא, ויבחרו בפתרונות המתאימים ביותר בעבורם מבחינת יעילות ועלות. הפתרון הבלתי קטלני הוא גם המשתלם ביותר גם מההיבט הכלכלי. אמנם, צמצום אוכלוסיות יונים כרוך תמיד בצעדים כוחניים נגדן, וקיים ספק עמוק האם התערבות כזו בחייהן מוצדקת מבחינה מוסרית. אולם יש לזכור, שגם מבחינת שיקולי תועלת קרים, הרג היונים נותר פסול לחלוטין.

למידע נוסף ארגון PiCAS : www.picasuk.com (דוא"ל : enquiries@picas.org.uk), עמותת אנונימוס בישראל (טלפון : 03-6204878 ; דוא"ל : info@anonymous.org.il).

ביבליוגרפיה

ברטוב ע. 1988. יונת הבית. אצל: ארנון י. (עורך). *החי והצומח של ארץ ישראל*. כ' 12 : צמחים ובעלי-חיים במשק האדם. הוצ' החברה להגנת הטבע ומשרד הביטחון. 260-262.

כפירי א. 2005. הם יורים גם ביונים. *זמן חיפה*, 23.12.2005. עמ' 18-19.

נבות א. 1996. הקטנת הפגיעה ברווחת היונים במהלך הטיפול בנזקיהם. *העמותה למען חיות משק והמשרד לאיכות הסביבה, מערך ההגנה על בעלי חיים*.

Delves Broughton P. 2003. Parisians Build Home for Pigeons in Suburbs. *Telegraph*, 8.3.2003.

Online: <http://www.telegraph.co.uk/news/main.jhtml?xml=/news/2003/03/08/>

Feeding Trafalgar's Pigeons Illegal. *BBC News*, 17.11.2003.

Online: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/england/london/3275233.stm

Haag-Wackernagel D. 1995. Regulation of the Street Pigeon in Basel. *Wildlife Society Bulletin* 23(2).

Haag-Wackernagel D. 2006. Wildlife Management of the Feral Pigeon *Columba livia*. University of Basel, accessed 20.1.2006.

Online: http://pages.unibas.ch/dbmw/medbiol/haag_1.html

PiCAS UK Limited [website], www.picasuk.com, accessed 21.1.2006.
PiCAS documents: PiCAS Report, Deterrents and Proofing, Artificial Breeding Facilities, Designated Feeding Areas. all documents accepted through personal communication, January 2006.

Pigeon War Costs Public Thousands. *BBC News*, 6.10.2004.

Online: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/england/london/3720284.stm>